*Боряна Христова (София, България)*

# ЦЕННО ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АРХЕОГРАФСКА КОМИСИЯ

Куйо Куев. *Житието на Стефан Лазаревич от Константин Костенечки.* С., Наука и изкуство, 1983. 94—158 с.

Една от основните задачи на Българската археографска комисия към Народната библиотека „Кирил и Методий" е издаването на български ръкописни паметници от X до XVIII в., както и на произведения на български книжовници, свързани с нашата и южнославянската обща и културна история. В изпълнението на тази отговорна национална задача през последните няколко години бяха подготвени редица важни издания в областта на българското книжовно наследство, едно от които е и изданието на Житието на Стефан Лазаревич от Константин Костенечки. Житието е подготвено за печат от проф. д-р Куйо Куев — един от най-добрите познавачи на живота и делото на известния български книжовник от XV в. — Константин Костенечки. Изданието е издържано в духа на българските едиционни традиции по отношение на писмените паметници от епохата на средновековието и следва образците на редица подобни издания, чието осъществяване започва още от старата българска Археографска комисия.

Така, както е замислено и осъществено, изданието включва един кратък увод, встъпителна студия, фототипен възпроизвод на творбата и коментар. Във встъпителната студия отначало са дадени кратки биографични сведения за книжовника Константин Костенечки, като се уточняват и някои спорни моменти и дати в жизнения му път — престоят на книжовника в Бачковския манастир, където получава школовката си, годината на заминаването му за Сърбия (според автора — 1410 г.) и др.; приведени са и подробни данни и факти около написването на житието на сръбския деспот Стефан Лазаревич. Основната тежест на уводната статия пада върху подробния анализ на самото житие (определено напълно точно от автора като житие от „плутархов" тип) и на целите, които книжовникът си поставя с тази своя творба. Направена е и подробна характеристика на отделните части на Житието, както и на използуваната от Константин Костенечки характерна стилистика, която следва и доразвива най-добрите търновски литературни традиции в това отношение. Изтъква се преди всичко историческата стойност на житието, като авторът прави някои много съществени и полезни наблюдения — за доближаването на агиографската творба до летописното съчинение. Това наблюдение на проф. К. Куев, както и данните, които посочва, са от голямо значение, тъй като спомагат за обяснението на един важен въпрос от развитието на старата българска книжнина — въпроса за оригиналните български летописни съчинения, които не успяват да се развият и да получат разпространение в българската средновековна литература за разлика например от сръбската и особено от руската книжовна традиция. Интересът към тези съчинения се заражда още през XIV в., но с прекъсването на естествения път на развитие на българската литература той замира. Фактически през XV в. летописните и историческите елементи започват да се включват именно в агиографските съчинения и именно така се получава по-реалистичното звучене на тези творби през XV в. Очевидно е, че един от писателите, които налагат тази тенденция, е именно Константин Костенечки със своето житие на Стефан Лазаревич. По-късно тази традиция ще продължава и в творбите на Димитър Кантакузин и Владислав Граматик, както и на някои анонимни сръбски и български (главно рилски) книжовници. Безспорно този въпрос заслужава едно подробно по-нататъшно проучване, база за което ще даде и настоящото ново издание.

Основната част от изследването заемат археографските бележки за познатите досега в науката и новооткрити преписи от творбата на Константин Костенечки. С познатата си и от други издания грижливост, прецизност и отговорност авторът е събрал много ценни данни и е извършил полезна археографска работа. Той изнася данни общо за пет преписа от т. нар. „обширна" редакция и за три

преписа от т. нар. „кратка“ редакция — Григоровичев препис (всъщност преработка на Житието, която според предположенията на някои изследователи е извършена вероятно от Владислав Граматик), Казански препис, Богишичев препис, Троицки препис, Волоколамски препис, Кирилобелозерски препис, Погодинов препис (въведен за първи път в научно обръщение именно в настоящата публикация) и Цетински препис. Дадени са и кратки археографски бележки за ръкописите, в които са включени съответните преписи. Би могло обаче да се направи една по-подробна палеографска характеристика и по-точно описание на Кирилобелозерския препис, по който всъщност се осъществява изданието. Така например не са разграничени отделните ръце, които са писали ръкописа и самото Житие, а за украсата неточно е казано, че е в „растителен“ стил.

След изброяването на посочените осем преписа кратки сведения са дадени и за някои фрагменти, запазили непълни копия от Житието — т. нар. Зографски фрагменти и т. нар. Соловецки фрагменти (въведени тук за първи път в научно обръщение). Накрая, под № 11, под заглавие „Кратко житие“, е отбелязано и едно споменаване от сръбски пролог от XV в. за успението на Стефан Лазаревич през 1427 г. Самият текст на това „кратко“ житие не е даден и явно авторът само предполага за съществуването му. Тук обаче може да се постави въпросът, дали изобщо съществува подобно проложно житие, каквото всъщност не се среща в нито един пролог, или се касае само за споменаване на тази паметна дата. Подобни споменавания, без да бъдат следвани от проложен агиографски текст, са честа практика особено за сръбските памети в южнославянските пролози, като по този начин само се отбелязват някои важни празници, без за тях да са изготвени и кратки текстове. Така например се отбелязват и паметите на най-известните сръбски светци Сава и Симеон.

В една обобщаваща част в края на уводната си статия авторът е класифицирал и разделил всички съществуващи преписи условно в три групи, като е разяснил техните особености и е привел библиография за съвременните преводи и издания на житието на Стефан Лазаревич, както и за всички изследователи на творбата. Всичко това е направено с едно отлично познаване на материала във всичките му аспекти.

Втората част на изданието включва пълен фототипен възпроизвод на Житието по т. нар. Кирилобелозерски препис. За съжаление тук трябва да се отбележи, че състоянието на самия ръкописен паметник, по който се издава съчинението, не е много добро — в горния десен ъгъл, често пъти до една трета от страницата, листовете са повредени от влага и на много места мастилото и особено червеният словът са се размили. Това, както и множеството полукурсивни и скорописни елементи и неясноти на почерка (руски полуустав с курсивни елементи от XVI в.) правят текста на житието трудно четлив, а на места и сериозно затрудняват използването му. Безспорно тук авторът се е натъкнал на обективните трудности, съпътствуващи често пъти фототипното издаване на текстовете, което от своя страна наред с недостатъците си има това голямо предимство, че ни представя творбата в напълно автентичния й вид, като се избягват субективните вмесвания и тълкувания на текста. Още повече тук проф. Куев се е ръководил и от желанието да предложи един неиздаван текст, като се има предвид, че досега е издаван само т. нар. Цетински препис от обширната редакция (с отделни разночетения по Богишичевия препис). Освен това тук имаме за първи път руски текст на обширната редакция, което е доказателство за разпространението на този много важен писмен паметник в обширен, а не съкратен вид, на руска почва. Този факт е много съществен с оглед проучването на второто южнославянско влияние. Всъщност, както се отбелязва в увода на книгата, това е първото издание на препис от обширната редакция по руски ръкопис.

Безспорно е обаче, че една от най-ценните части на настоящото издание представляват обяснителните бележки, поместени след фототипния възпроизвод. Тук са изведени и много подробно и компетентно коментирани и обяснени всички лични имена, а също така и географски и исторически реалии, включени в текста на Житието на Стефан Лазаревич. Особено подробно са коментирани някои важни лични и географски имена, като към тях е приведена и богата библиография — такива са Стефан Лазаревич, султан Сюлейман, Стефан Душан, Симеон Сръбски, Анкира, Бдин, Грачаница и редица други, като при някои от коментарите са приведени дори данни от ръкописни летописни съчинения. В отделно приложение (№ 3) са изведени и разяснени някои по-важни дати от разглеждания период, като се започне от Косовската битка (1389 г.) и се стигне до 1431 г. — годината, в която Константин Костенечки завършва Житието на Стефан Лазаревич. Всичко това прави изданието ценен принос към проучването не само на творчеството на Константин Костенечки, но и изобщо на южнославянската обща и културна история от една такава преломна епоха, каквато е XV век.

Накрая не може да не се спомене и сполучливото, модерно оформление на самата книга (художник — Теменужка Стоева), както и да се изтъкнат още един път грижите и усилията на издателство „Наука и изкуство“ за подготвянето на изданията, разкриващи най-важното от богатото българско ръкописно наследство.